

BOSHLANG‘ICH SINFLAR O‘QUVCHILARINING TIL O‘RGANISH KO‘NIKIMLARINI DIDAKTIK O‘YINLAR ORQALI RIVOJLANTIRISH

Gulbayeva Gulxayyo Bahodirovna,

TerDUPI Ta’lim tarbiya nazariyasi va metodikasi (boshlang‘ich ta’lim)

1-kurs magistranti

Gulbayeva92@mail.ru

Annotatsiya: Ushbu maqolada boshlang‘ich sinflarda o‘quvchilarning til o‘rganishga bo‘lgan qiziqishni oshirish uchun ingliz tili o‘qitishning samarali bo‘lishi uchun didaktik o‘yinlardan foydalanishga to‘xtalib o‘tamiz.

Kalit so‘zlar: boshlang‘ich sinflar, innovatsiya, didaktika o‘yin, ta’lim zamonaviy innovatsion metodlar, qiziqarli o‘yinlar.

Аннотация: В этой статье мы остановимся на использовании дидактических игр для повышения интереса учащихся к изучению языка в начальных классах, чтобы обучение английскому языку было эффективным.

Ключевые слова: Начальные классы, инновации, дидактические игры, современные методы, веселые игры.

Annotation: In this article, we will dwell on the use of didactic games for effective English Language Teaching in order to increase the interest of students in language learning in primary classes.

Keywords: primary classes, innovation, didactic games, education, modern innovative techniques, fun games.

Bugungi kunda jahon jadal sur‘atlar bilan rivojlanayotgan paytda xorijiy tillarni o‘rganishga qiziqish, ehtiyoj va intilish kuchayib bormoqda. Rivojlanayotgan mamlakatlar ta’lim amaliyotida xorijiy tillarni o‘rganish kichik yoshdan boshlangan. Xususan Yaponiya, Koreya, Xitoy kabi mamlakatlar tajribasida maktabgacha ta’lim va boshlang‘ich ta’lim tashkilotlarida bolalarga ta’lim va tarbiya berishning eng optimal usullari yo‘lga qo‘yilgan. Respublikamiz ta’lim tizimida o‘tkazilgan islohotlar: Ayniqsa, boshlang‘ich ta’limda ijobiy o‘zgarishlarga sabab bo‘lgan qarorlardan biri bu O‘zbekiston Respublikasi Birinchi Prezidentining 2012-yil 10-dekabrda “Chet tillarni o‘rganish tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida” PQ-1875-son Qaroridir. Ushbu qarorga muvofiq chet tillarini asosan, ingliz tilini boshlang‘ich sinfdan boshlab o‘rgatish, ularni chet tillarni

o'rgatishga bo'lgan qiziqishini yanada oshirish uchun barcha umumta'lim maktablarda 1-sinfdan boshlab ingliz tili darslarini turli xil qiziqarli o'yinlar tarzida o'qitish va shu bilan birga o'quvchilarning og'zaki nutqini ham rivojlantirish, 2-sinfdan boshlab esa, alifbo, o'qish va grammatikani o'qitishni zamonaviy usullar orqali o'tish bosqichma-bosqich boshlanadi.¹

Maktabgacha ta'lim va maktab yoshida o'yin bolaning eng asosiy va sevimli mashg'uloti bo'lganligi tufayli bola atrof olamni ham o'yin orqali kashf etadi. Agar xorijiy tillarni ham o'yinga qorishtirgan holda o'rgatilsa bu til ko'nikmalarining o'zlashtirilish samaradorligini bir necha barobarga oshiradi. Didaktik o'yin bolani nafaqat jismoniy faolligini oshiradi, shuningdek ruhiy tetiklikni ham shakllantirishga yordam beradi. Didaktik o'yinlar bolani o'ziga bo'lgan ishonchini mustahkamlashiga, atrof dagilar bilan ijtimoiy munosabatlarni shakllantirishga ham kata yordam beradi. Shu sababli ota-ona va o'qituvchilar bolalarga imkon qadar ko'proq didaktik o'yin orqali o'rganishni targ'ib qilishlari kerak. Aynan didaktik o'yin orqali bolalar ta'lim oladilar va o'z iqtidorini kashf etadilar. Bunga erishish uchun sezgi organlarini faollashtiruvchi muhitni, jumladan visual, eshitish, kinestetik kabi faol ta'lim turlaridan foydalanish maqsadga muvofiq hisoblanadi. Ta'limiy o'yinlar musiqa asboblari chalish, qo'shiqlar kuylash, she'r aytish, raqsga tushish, o'yin o'ynash, videolar tamosha qilish, qo'l mehnati vositasida turli narsalar yasashni o'z ichiga oladi. [2]²

Dunyo olimlari 10 yoshgacha bo'lgan davrda bola chet tilini oson o'zlashtirishi bo'yicha yakdil fikr bildirishgan. Bu davrda bola tillarni tushunib emas, balki mexanik tarzda o'rganadi. Shuning uchun xorijiy tilni qo'llanilishi va talaffuzi oson oson o'zlashtiriladi. Ammo shunday bo'lsada bolaning har qanday tilning tovushlari taqlid qilish qobiliyati bilan tug'ilishini hisobga olsak, bu jarayonni ertaroq boshlash fikrdagilar ham ko'pchilikni tashkil qiladi. Inson miyasini o'rganilish bo'yicha olib borilayotgan tadqiqotlar natijasida, chaqaloq tug'ilishdan uch yoshigacha bo'lgan davr bola rivojlanishining eng muhim davri ekanligi isbotlangan. [3].³ Shuningdek uch yoshli bolaning miyasi katta yoshdagi odam miya faoliyatidan ikki karra tezroq va yaxshiroq ishlashi ham aniqlangan. Shuning uchun ingliz mutaxassislarining fikricha, bolaning birinchi yildayoq ikkinchi tilni tanishtirib borish uni oson

¹ . O'zbekiston Respublikasi Birinchi Prezidentining 2012-yil 10-dekabrda "Chet tillarni o'rganish tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida" PQ-1875-son Qarori

² Turdaliyeva G.N " Boshlang'ich sinflarda ingliz tilini o'qitishda zamonaviy yondashuvlar va innovatsionlar" 2020

³ [https://www.cde.ca.gov/sp/cd/re/caqdevelopr/ages and Stages of Development](https://www.cde.ca.gov/sp/cd/re/caqdevelopr/ages%20and%20Stages%20of%20Development)

o'zlashtirishga yordam bo'lishini ta'kidlashdi. Ammo har qanday holatda ham bolaning psixologik va til o'zlashtirish qobiliyatini hisobga olish nihoyatda muhim omil ekanligini unitmasligimiz kerak.

Boshlang'ich sinfdagi o'quvchilarga chet tilini o'rgatish qiyin shu bilan birga ma'suliyatli vazifalardan biri hisoblanadi. Shuning uchun boshlang'ich sinflarga ingliz tilini mazmunli va qiziqarli o'rgatish uchun didaktik o'yinlardan foydalanish mumkin.

Birinchi sinf o'quvchilari rasmi yoki videoli turli ko'rinishlari juda yaxshi ko'rishadi. Turli xil rangli rasmlar orqali, ularning nutqlarini o'stirishda o'yinlardan muntazam foydalanib turish lozim. Masalan, Bu jarayonida bolalarning so'zlarini eslab qolishi, tog'ri talaffuz etishiga qarab rag'batlantirib boorish zarur. Bolalarning so'z boyliklari ortib borishiga qarab boshqa turdagi o'yinlar, turli xil musobaqalarni tashkil etish ham muhim ahamiyat kasb etadi. Bolalarga dastlab "Meva nomlari", "Kasblar", "Uy jihozlari", "Ranglar", "Oila a'zolari", "Sonlar", "Fasllar", "Inson tana a'zolari" mavzulardagi mashqlarni o'yinlar yordamida bajartirish mumkin. So'ngra ular kompyuterdagi rang-barang tasvirlariga uyg'un holatda ko'rsatilsa, o'quvchilarning nutqi rivojlanib, atrof-muhitga munosabat doirasi kengayadi. Yangi mavzuni namoyish etish bosqichida ekranda so'zlar va uni aks ettiruvchi rasmlar paydo bo'ladi. O'quvchilar so'zlarni tinglab, ularni talaffuz etish imkoniyatiga ega bo'ladilar.

Ikkinchi sinfdan boshlab grammatikani o'zlashtirishga qaratilgan boshqa ta'limiy o'yinlarni tashkil etish mumkin. Masalan, "Kim savodxon?", "Kim zukko?" o'yini, "Men kimman", "Zanjir", "Rolli o'yinlar", "So'z o'rnini top" kabi qiziqarli o'yinlar shular jumlasidandir. [4]⁴

Ko'rib orqali eslab qolish - Ma'lumki, yosh bolalar eshitgan ma'lumotlardan ko'ra, ko'proq ko'rgan predmetlarni eslab qolad. Shunday ekan, darsni turli xil ko'rgazmali qurollar, plakatlar orqali, ko'zga ko'rinadigan va kundalik hayotda ko'p ishlatiladigan narsa, buyumlarga yozish orqali yangi so'zlarni o'rgatish va o'rganagan yangi so'zlarni ishtirokida gaplar tuzish. Masalan, kitob (book), stol (table), doska (blackboard), ruchka (pen), oyna (window) va shu kabilarga yozish. Kundalik hayotda ko'p ishlatiladigan bunday narsa - buyumlar ko'zga doimo tushib turishi va doimo qo'llanilishi bois, bu so'zlarni ixtiyorsiz tarzda o'rganadi.

Qo'shiq va she'rlar orqali tushinish yoki eslab qolish qiyin bo'lgan so'zlarni musiqaga solib kuylash. Bunda yangi so'zlarni eslab qolish bilan birga, bolaning og'zaki nutqi ham rivojlanadi. Bunga misol qilib, bolalarning ingliz tili alifbosini qo'shiq qilib o'rganishlari shunchaki yodlashdan ko'ra samarali ekanligini ko'rsatish mumkin.

⁴Iriskulov A.T va boshqalar Kids'English pupils'book 2-sinf-Toshkent-O'zbekiston;2014

TO raqobatdosh grammatika va soʻz boyligini oʻzlashtirishga yordam beradigan oʻyinlarning aksariyatini oʻz ichiga oladi. Bunda bolalar oʻqituvchi bergan turli xil topshiriqlarni bajaradi. Natijada oʻquvchilar orasida raqobat vujudga kelib, til oʻrganishga boʻlgan qiziqishni yanada oshadi. Zero, „Xitoy mutafakkirlari aytganidek: “Insonning barcha qiziqishlari raqobat orqali vujudga keladi”.

Aralash texnika bu yerda ixtiyoriy ravishda turli xil texnikalarni birlashtira olamiz. Masalan, bunda bolalar oʻyin oʻynashi, qoʻshiqlar aytishi, rasm chizishi, turli xil harakatlar orqali yangi soʻzlarni koʻrsatib berishi mumkin. Texnikaning afzalligi xilma-xillikda. Bunda oʻquvchi faqat bitta narsa orqali cheklanib qolmaydi.

Multifilmlar orqali oʻrgatish. Maʼlumki, bolalar turli xil multifilmlarni koʻrishga qiziqadi. Ingliz tilidagi multifilmlarni koʻrish jarayonida esa, multafilmdagi gaplarni tushunmasa-da, multifilm qahramonlarining harakatlari orqali ular ishlatayotgan soʻzlarni tushunishga intiladi. Bu esa bolalar uchun qiziq va til oʻrganishlari uchun samarali yoʻl.

Qiziqarli oʻyinlar orqali oʻrganish; Ingliz tili fani oʻqitishda turli xil oʻyinlar orqali oʻrgatishning oʻrni beqiyosdir. Dars davomida har xil oʻyinlar oʻynatib turish sinfda fanni oʻrganishga boʻlgan ishtiyoqini yanada oshiradi, faol boʻlmagan oʻquvchilarni ham darslarda yaxshiroq qatnashishga undaydi. Quyidagi oʻyinlar soʻzimizga misol boʻla oladi.

“Quvnoq topishmoqlar” (Merry Riddles) oʻquvchilarga topishmoqlar oʻrgatish ingliz tilini oʻrgatishda muhim ahamiyatga ega, ular oʻzlariga notanish boʻlgan soʻzlarni oʻrganadilar va oʻylab topishmoq javobini topadilar.

Pantomima (pantomime). Bunda oʻqituvchi oʻquvchilarga biron bir soʻzni aytadi va oʻquvchi uni koʻrsatadi. Qolgan oʻquvchilar esa soʻzni topib, inglizcha nomini aytishi kerak boʻladi.

Sezgi aʼzolari orqali oʻrganish (sabzavot, mevalar, oziq-ovqatlarni tatib koʻrish, turli xil buyumlarni ushlab koʻrish, gullarni hidlab koʻrish). Ushbu yangi metodni oʻrganishdan oldin bir amaliyotchi psixologning fikrlarini keltirish kerak: “ Bolalarning esida biror narsaning mahkam oʻrnashib qolishini xohlovchi pedagogik bola sezgi organlarining mumkin qadar koʻprogʻini koʻzi, qulogʻi, tovush organi, muskul sezgisi hatto, hidlash va taʼm bilish organlarini esda tutib qolish jarayonida qatnashirishga harakat qilish kerak .

“Soʻz oʻyinini top” oʻyinida soʻzlarning oʻrni almashtirib qoʻyiladi hamda soʻzlarni oʻz oʻrniga toʻgʻri qoʻyish orqali hosil qilinadi. “Toʻplam” oʻyini maʼlum bir mavzu asosida oʻquvchilarning olgan bilimlarini mustahkamlash maqsadida oʻtkaziladi. Oʻyin qatorlar musobaqasi yoki kichik guruhlarda ishlash shaklida tashkil etiladi. Masalan, belgi bildirgan soʻzlarni toping deb, guruhlarga topshiriq beriladi. Berilgan vaqt ichida qaysi guruh koʻptop olsa gʻolib boʻladi.

“Rasmi” o‘yin .O‘quvchilar Present Continious takibini yaxshiroq o‘zlashtirishlari uchun rasmi o‘yinni qo‘llash mumkin.O‘quvchilarga hali ko‘rmagan rasmlaridagi personaj nimaqilayotganini toppish taklif etiladi.Masalan,P1:Is the girl sitting at the tabl? P2 :No,she is not

Rasmda ifodalangan harakatni to‘g‘ri topgan o‘quvchi g‘olib hisoblanadi.u boshlovchi bo‘lib boshqa rasmini oladi.

“Rasmdagi gaplar ”o‘yini.Bu o‘yin grammatik formalarini mashq qildirish uchun yaxshi ko‘rgazmali vosita hisoblanadi.Kartalarda odamni qandaydir harakatlarini ifodalovchi bir necha rasmlar bor.O‘qituvchi rasmi kartalarni ko‘rsatadi.(bola konkida uchyapti) va so‘raydi:What is he doing? O‘quvchilar o‘zlarida xuddi shunday rasmni topadilar va javob beradilar.He is skating.[5]⁵

Xulosa o‘rnida shuni ta’kidlash joizki, boshlang‘ich sinf o‘quvchilariga til o‘rgatishni majburiyat sifatida emas, aksincha, qiziqarli o‘yinlar va innovatsion metodlardan foydalangan holda olib borishi, ularning kelajakda oladigan bilimlari uchun poydevor bo‘lib xizmat qilishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar.

1. O‘zbekiston Respublikasi Birinchi Prezidentining 2012-yil 10-dekabrdagi “Chet tillarni o‘rganish tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”PQ-1875-son Qarori
2. Turdaliyeva G.N “ Boshlang‘ich sinflarda ingliz tilini o‘qitishda zamonaviy yondashuvlar va innovatsionlar”2020
3. <https://www.cde.ca.gov/sp/cd/re/caqdevelopr/ages and Stages of Development>
4. Iriskulov A.T va boshqalar Kids’English pupils’book 2-sinf-Toshkent-O‘zbekiston;2014
5. Qurbonaliyeva N “ Boshlang‘ich sinflarda ingliz tili o‘qitishning innovatsion usullari”2020

⁵ Qurbonaliyeva N “ Boshlang‘ich sinflarda ingliz tili o‘qitishning innovatsion usullari”2020